

IMMATERIEEL ERFGOED EN LOKAAL BELEID: SAMENLEVEN & DIVERSITEIT

De Reuskens van Borgerhout

Vlaanderen kent een rijke en levendige reuzentraditie. Al eeuwenlang lopen er in onze contreien reuzen door de straten. De Reuskens van Borgerhout zijn erin geslaagd om dit klassieke immaterieel erfgoed opnieuw ingang te doen vinden bij gemeenschappen in een superdiverse, grootstedelijke context. In deze fiche stellen we deze praktijk aan u voor, verkennen we welke rol de lokale overheid speelt in dit voorbeeld en gaan we na welke lessen we eruit kunnen trekken.

© Patrick De Roo

© Patrick De Roo

Moestuïn123 via Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0

De Reuskens van Borgerhout

Context van het erfgoed en de acties

De Borgerhoutse Reuzenstoet vindt zijn oorsprong in de zogenaamde ‘Repelkermis’, een volksfeest dat sinds 1536 jaarlijks plaatsvond. In 1712 besloten de Borgerhoutenaars deze kermis op te luisteren met fantasiefiguren – de dwergreuzen ‘Reus’, ‘Reuzin’, ‘Kinnebaba’ en ‘Dolfijn’ – wat het begin markeerde van de Borgerhoutse Reuzenstoet zoals we die nu kennen.

De Borgerhoutse Reuzenstoet is vandaag een vitale erfgoedpraktijk die jaarlijks vele duizenden toeschouwers op de been brengt. De Reuskens houden een vrolijke optocht langs de straten en pleinen in Borgerhout. Ze worden vergezeld door oude praalwagens en reuzen die de voorbije jaren werden opgeknapt en vele nieuwe reuzen die gemaakt zijn door verschillende verenigingen, scholen en organisaties uit Borgerhout. Maar dat was zeker niet altijd het geval. Snelle demografische en culturele evoluties die plaatsvonden vanaf ca. de jaren 1970 tot 2000 hadden een grote – verbrokkelende – impact op het gemeenschapsleven in Borgerhout. De jaarlijkse Reuzenstoet als exponent van dat gemeenschapsleven deelde in de klappen. Zo kon het niet blijven duren.

Het keerpunt kwam in 2012, toen de Borgerhoutse Reuskens hun 300e verjaardag vierden. Die verjaardag was een uitgelezen kans om de bijna zeltogende traditie nieuw leven in te blazen.

Rol van het lokaal bestuur

Van actor naar dienstverlenend en regulerend

Aanvankelijk had District Borgerhout een actorrol om de stoet nieuw leven in te blazen. In 2012 nam De Reuzen vzw die rol over, al blijft het district de traditie wel ondersteunen, zowel financieel als organisatorisch. Ook het District Antwerpen geeft de Reuskens een financiële toelage.

Concrete aanpak

“De belangrijkste uitdaging bestond er dus in om de Borgerhoutse Reuzenstoet opnieuw betekenisvol te maken voor de Borgerhoutenaar. Want de demografische en culturele transitie die Borgerhout doormaakte zorgde ervoor dat veel inwoners de reuzen simpelweg niet kenden. De uitdaging bestond er o.m. in om de traditie terug betekenis en bekendheid te geven onder de Borgerhoutenaars. Een stap verder ging de uitdaging om de Borgerhoutenaar ook deelhebber en eigenaar te maken van dit erfgoed, zodat de traditie duurzaam kon worden ingebed in het Borgerhoutse weefsel.” (immaterieelerfgoed.be)

Meer zichtbaar in het openbare leven

Een weloverwogen keuze was het meer zichtbaar maken van de reuzen in het openbare leven van Borgerhout. De Reuskens, die tot dan toe enkel tijdens de jaarlijkse stoet uitreden, namen voortaan ook deel aan de Borgerhoutse evenementen en hoogdagen. Denk bijvoorbeeld aan de jaarlijkse nieuwjaarsdrink of de Reuzenloop, een jaarlijkse ‘urban trail’ door de Borgerhoutse straten. Dit droeg bij tot hun toenemende bekendheid en evenement-waarde en zorgde ervoor dat ze meer en meer uitgroeiden tot ambassadeurs van het Borgerhoutse gemeenschapsleven: ‘wanneer de Reuskens buiten komen, is ’t feest!’.

Cocreatie en participatie in 2012

Om de traditie duurzaam in te bedden in het Borgerhoutse weefsel, werd volop de kaart van cocreatie en participatie getrokken. Wat gebeurde er in 2012?

- ▶ In samenwerking met Borgerhoutse jongerenorganisaties werden oude praalwagens die compleet waren verwaarloosd, volledig gerestaureerd.
- ▶ Verenigingen, scholen en sportclubs werden opgeroepen om hun eigen reus te maken en verbeelding te geven aan hun collectieve gemeenschap. Een oproep waar massaal gehoor aan werd gegeven: meer dan vijftig reuzen zagen het levenslicht. Een nieuw elan werd tastbaar in de straten van Borgerhout: de Reuzenstoet was terug tot leven gekomen!

	<p>Deze verre gaande samenwerking met het middenveld had als effect dat er ook meer diversiteit kwam in de ‘reuzenpopulatie’. Die populatie werd een (betere) weerspiegeling van de superdiverse bevolking van Borgerhout.</p> <p>Hoe krijgen de jaarlijkse stoet, en meer algemeen de Reuskens, sinds 2012 betekenis voor en bekendheid bij de Borgerhoutenaar?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Oprichting De Reuzen vzw Om de hernieuwde energie te kanaliseren en katalyseren werd in de nasleep van de jubileumeditie De Reuzen vzw opgericht. Deze vrijwilligersorganisatie neemt sindsdien de organisatie van de Reuzenstoet op zich, waarbij meer dan honderd vrijwilligers betrokken zijn. Stoetbegeleiders, reuzendragers, muzikanten, paardenmenners, mensen die een reus maken, die transport regelen, een communicatieteam, fotografen en makers van filmpjes, een bestuur, enthousiastelingen ... Honderden mensen zetten zich jaarlijks in om de reuzentraditie in ere te houden, mensen samen te brengen en de Reuskens te laten leven. ▶ Cocreatie en participatie Elk jaar worden nieuwe verenigingen en organisaties aangemoedigd om hun verhaal en identiteit te verbeelden aan de hand van hun eigen reus. De vzw begeleidt hen gedurende het hele maakproces. Op die manier kregen de voorbije jaren tientallen gemeenschappen in Borgerhout de kans zich op een laagdrempelige en waarachtige manier te tonen in de jaarlijkse stoet. Een hoogdag waarop de verschillende gemeenschappen zichzelf én elkaar fêteren. <p>De scholenwerking werd in de loop der jaren uitgebreid. Ondertussen worden twee op de drie Borgerhoutse scholen bereikt. Met hun leerlingen uit het eerste leerjaar nemen ze deel aan een speurtocht naar Reus Kapertein, de ontdekker van de reuzenwereld. Via speelse en muzikale opdrachten in het Te Boelaerpark ontdekken ze waar deze goedgehartige reus opgesloten zit zodat ze hem kunnen bevrijden. Op die manier worden de kinderen op een interactieve en plezierige manier betrokken bij het reuzenproject.</p>
<p>Hoe kan de aard van de samenwerking tussen het lokaal bestuur en de gemeenschappen beschreven worden?</p>	<p>Samen handelen en beslissen De Reuskens zijn als cultureel symbool onlosmakelijk verbonden met Borgerhout. Ook al organiseert het district de Reuzenstoet niet meer zelf, in samenwerking met de vzw laat het de Reuskens niet los. Zo organiseert het district jaarlijks, in 2022 intussen al voor de tiende keer, de Reuzenloop waar de Reuskens een prominente plek innemen.</p> <p>Het lokale bestuur ondersteunt de initiatieven vanuit de gemeenschap. De vzw krijgt een financiële toelage van het district. Het district ondersteunt de vzw o.a. bij de organisatie van het Reuskensweekend en bericht over de traditie op de website van Stad Antwerpen.</p>
<p>Evaluatie</p>	<p>De Reuskens van Borgerhout zijn erin geslaagd om, dankzij participatie en cocreatie, klassiek immaterieel erfgoed – reuzen lopen letterlijk al eeuwenlang door de straten in Vlaanderen – aansluiting te doen vinden bij een superdiverse, grootstedelijke context. Scholen en heel wat verenigingen uit het Borgerhoutse middenveld zijn betrokken bij de traditie. De betrokkenheid van de inwoners is dan ook groot. Kortom, een puik staaltje van <i>community building!</i></p>

<p>Wat kan uw lokale bestuur leren uit dit praktijkvoorbeeld?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Zoek aansluiting bij de actuele samenleving Met een (eeuwen)oude traditie of gebruik aansluiting vinden bij de hedendaagse samenleving is niet altijd evident. Breng mogelijke partners in kaart die die aansluiting kunnen ondersteunen en mee mogelijk kunnen maken. Ga het verkennend gesprek aan en bekijk wat mogelijk is. ▶ Zet gemeenschappen in hun kracht Stel de vraag wat u als lokaal bestuur kan betekenen voor de gemeenschap, en niet wat de gemeenschap kan betekenen voor u. Sinds de jubileumeditie van 2012 worden verenigingen, scholen en sportclubs opgeroepen om hun eigen reus te maken en om zo hun eigen verhaal en identiteit te verbeelden. Die vraag haakt in op een primaire behoefte om gezien te worden. De traditie van de Reuzenstoet biedt een krachtige vorm van erkenning; het is een vehikel voor de integratie van diverse groepen en gemeenschappen in een groter geheel, dat sterk verbonden is met een gedeelde lokale identiteit waaraan ze deel zullen hebben. ▶ Kijk kritisch naar de governance van een traditie Wie zit er aan het stuur? Wie neemt beslissingen? Bent u als lokaal bestuur het best geplaatst om de traditie voort te zetten, of is een andere bestuursvorm aangewezen?
<p>Contactgegevens</p>	<p>info@reuzenstoet.be</p>
<p>Links naar relevante websites</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ www.reuskens.be ▶ https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/reuzenstoet-en-reuskens-van-borgerhout ▶ www.antwerpen.be/info/52d5051d39d8a6ec798b46fe/borgerhoutse-reuskens ▶ www.ultimas.be/sites/ultimas/files/2022-05/bio_ultimas2021_deborgerhoutse-reuzenstoet.pdf
<p>Video's</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Traditionele Reuzendans + speciale gast Amal (9 oktober 2021) www.gva.be/cnt/dmf20211009_96334410 © ATV ▶ Aftermovie Intra Muros: https://youtu.be/sUUmFMJQDuU © Thanh Beels

EEN BIJDRAGE VAN

Elien Doesselaere, Jorijn Neyrinck, Shana Van Hauwermeiren en Gregory Vercauteren

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Olga van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Een samenwerking tussen FARO en Werkplaats immaterieel erfgoed

Brussel, maart 2023

ERFGOEDWIJZER

Deze bijdrage is een onderdeel van FARO's Erfgoedwijzer, een online platform boordevol praktijkkennis, kunde en inzichten over cultureel erfgoed. Tal van handige modules, praktische tools en tips bieden u informatie en inspiratie bij uw dagelijkse cultureel-erfgoed-praktijk.

Meer info: www.erfgoedwijzer.be

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Unported licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0> om een kopie te zien van de licentie.